



**Fylkesmannen i
Oslo og Akershus**

Forvaltningsplan for Øya – Nordre Eik, Nannestad

Nasjonalt utvalgt kulturlandskap i jordbruket for perioden 2010 –
2015



Forord

Forvaltningsplanen for Øya – Nordre Eik danner grunnlag for ei langvarig satsing for å bevare det vakre ravinelandskapet i området Øya og Nordre Eik i Nannestad kommune. Planen er utarbeidet i samråd med grunneiere og brukere på den ene siden, og fagfolk innen biologisk mangfold, kulturminner og kulturlandskapsskjøtsel på den andre siden. Området er det utvalgte kulturlandskapet i Akershus, og er ett av de siste, helhetlige og sammenhengende ravinelandskapene i Østlandsområdet, hvor husdyrproduksjon fortsatt er viktigste levevei for bøndene. Beitende kyr, kalver, hester, sauer og lam og en aktiv landbruksdrift er avgjørende for at området skal bestå som et vakkert og velstelt kulturlandskap. Fylkesmannens landbruksavdeling håper på et godt samarbeid med bøndene i området, Nannestad kommune og andre involverte for å sikre disse samfunnsgodene også for fremtiden.

Oslo, mai 2010
Morten Ingvaldsen,
landbruksdirektør

Innhold

1. Innledning	4
2. Området Øya – Nordre Eik	5
2.1 Områdebeskrivelse.....	5
2.3 Aktive gårdsbruk med beitedyr i Øya – Nordre Eik området.....	6
2.4 Skjøtselplanarbeidet.....	7
2.5 Historie og utvikling i området	8
2.6 Automatisk fredede kulturminner	9
2.7 Bevaringsverdige bygninger	9
2.8 Naturverdier	10
3 Visjon/mål.....	12
4 utfordringer	13
5 Tiltak	14
5.1 Generelle råd for beiting i naturbeitemark.....	14
5.2 Aktuelle tiltak for skjøtsel og restaurering.....	15
6 Status og tidligere kartlegginger i området.....	17
7 Grønne tjenester – andre næringsaktiviteter – formidling	17
8 Kostnader og finansiering	18
9 Oppfølging	18
10 Referanser	18

Vedlegg 1 Kart

Forsidebildet viser storfebeite på Eik Nordre høsten 2008. Ravinebakke med typisk terrassering.

Foto: Terje Blindheim

Kartoversikt

Kart 1 Markering av viktige naturtyper og automatiske fredede kulturminner i Øya - Nordre Eik, s. 5

Kart 2 Beiteområdene (skraverte felt) i Øya – Nordre Eik i 2009/10 og naturtyper s 7

Kart 3 Eiendomsgrenser og naturtyper, som vedlegg s 20

1. Innledning

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er en nasjonal målsetning om at spesielt verdifulle kulturlandskap skal være dokumentert og fått en særskilt forvaltning innen 2010. Denne målsetningen er forankret i St.prp.nr.1 (2004-2005 – Landbruks- og Matdepartementet) og Stortingsmelding 21 (2004-2005) – Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er et nasjonalt utvalg med kulturlandskap som viser noen av de mange landskapstyper og landskapsområder som finnes i Norge, og som kan framstå som ”utstillingsvinduer”. I dette nasjonale prosjektet ble det i 2009 valgt ut ett kulturlandskap i hvert fylke. Øya – Nordre Eik er det utvalgte kulturlandskapet i Akershus. Grunneierne og brukere som bidrar med ulike tiltak skal godtgjøres med økonomisk støtte. Det utvalgte kulturlandskapet har store biologiske og kulturhistoriske verdier. Ordningen er frivillig og betinger en langsiktig skjøtsel og vedlikehold i området, og at det er utarbeidet en skjøtelsesplan for de aktuelle eiendommene. Denne legger grunnlaget for en skriftlig avtale mellom grunneier og Fylkesmannen.

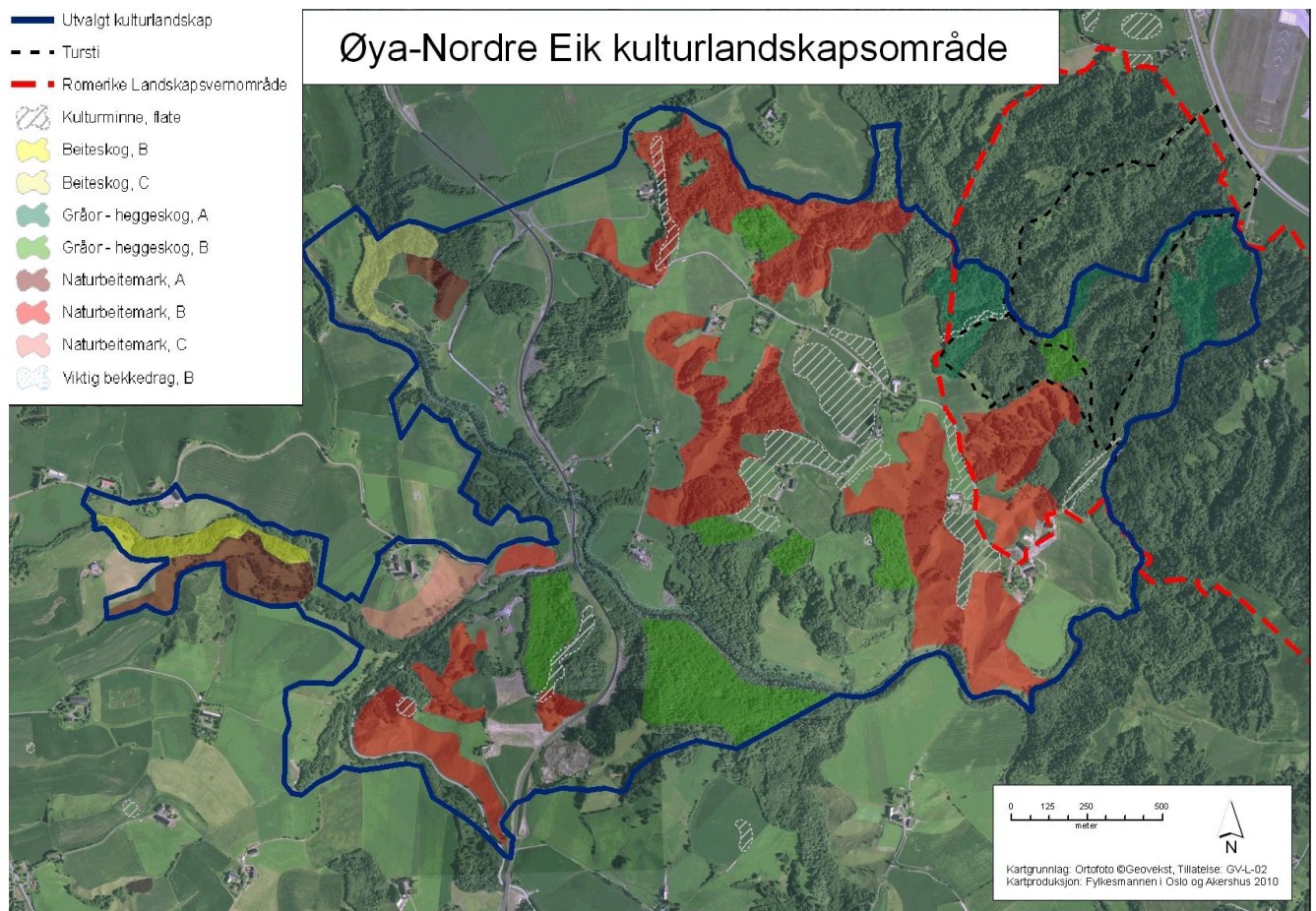
Forvaltningsplanen er utarbeidet på oppdrag fra Fylkesmannen og arbeidsgruppa for utvalgte kulturlandskap i Akershus. Arbeidet ble sammenfattet og skrevet av Turid Rikheim ved Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold, i samarbeid med grunneiere og brukere. Supplerende naturtypekartlegginger er utført av Terje Blindheim, Biofokus, og er i hovedsak lagt inn i skjøtelsesplanene til eiendommene. Tilleggsregistreringer av arkeologiske kulturminner er utført av Øyvind Amundsen, Akershus fylkeskommune. På bakgrunn av disse kartleggingene ble planen revidert i 2009/10. Nannestad kommune ved jordbrukssjef Marit Sand har bistått i revideringen av planen. Jon Anders Anmarksrud, Fylkesmannens landbruksavdeling, har laget kartene i planen.

Planen omfatter bruk i drift. Utskilte tun og plasser som ikke har dyrkede arealer i drift omfattes ikke av prosjektet. Planen beskriver langsiktige målsetninger for istandsetting og skjøtsel av kulturlandskapet. Målgruppe for planen er i første rekke grunneierne og brukerne og danner et grunnlag for forvaltningen av skjøtelsesordningen for Utvalgte kulturlandskap. Men planen kan også være et viktig redskap for kommunen og fylkesmyndighetene, næringsorganisasjonene og de som arbeider innenfor landbrukets rådgivingstjenester. Fotoer er gjengitt med tillatelse fra Terje Blindheim, Biofokus og Turid Blindheim, Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold.

2. Området Øya – Nordre Eik

2.1 Områdebeskrivelse

Øya- Nordre Eik ligger i Nannestad kommune i Akershus. Avgrenset område er ca 8000 daa og omfatter eiendommene som vist på kart nr 3 i vedlegg s. 19. Det utvalgte kulturlandskapet overlapper Romerike landskapsvernområde i øst (markert med rød stiplet linje på kartet). Her gjelder forskrift om vern for Romerike landskapsvernområde og spesielle skjønnsforutsetninger. Se oversiktskartet nedenfor.



Kart 1: Markering av viktige naturtyper og automatiske fredede kulturminner i Øya - Nordre Eik

2.2 Landskap/vegetasjon

Området ligger innenfor den boreo-nemorale vegetasjonssonen som kjennetegnes ved barskog med innslag av edellauvskog, og finnes innenfor landskapsregionen ”Leirjordsbygdene på Østlandet”. Terrenget preges av marine avsetninger i et lavt åslandskap (Elgersma og Asheim 1998) Ravinelandskap er en landskapstype som særpreger deler av Romerike, men på Romerike er store deler av ravinene planert. Øya - Nordre Eik er representativt for kulturlandskapet i leirjordsområdene på Romerike, samtidig som det er spesielt fordi ravinene her er sjeldent godt bevart. Her er ravinebeiter med lang hevd og beitebakker som stedvis er terrassert.



Typisk utforming av raviner i området Øya – Nordre Eik. Foto: Terje Blindheim.

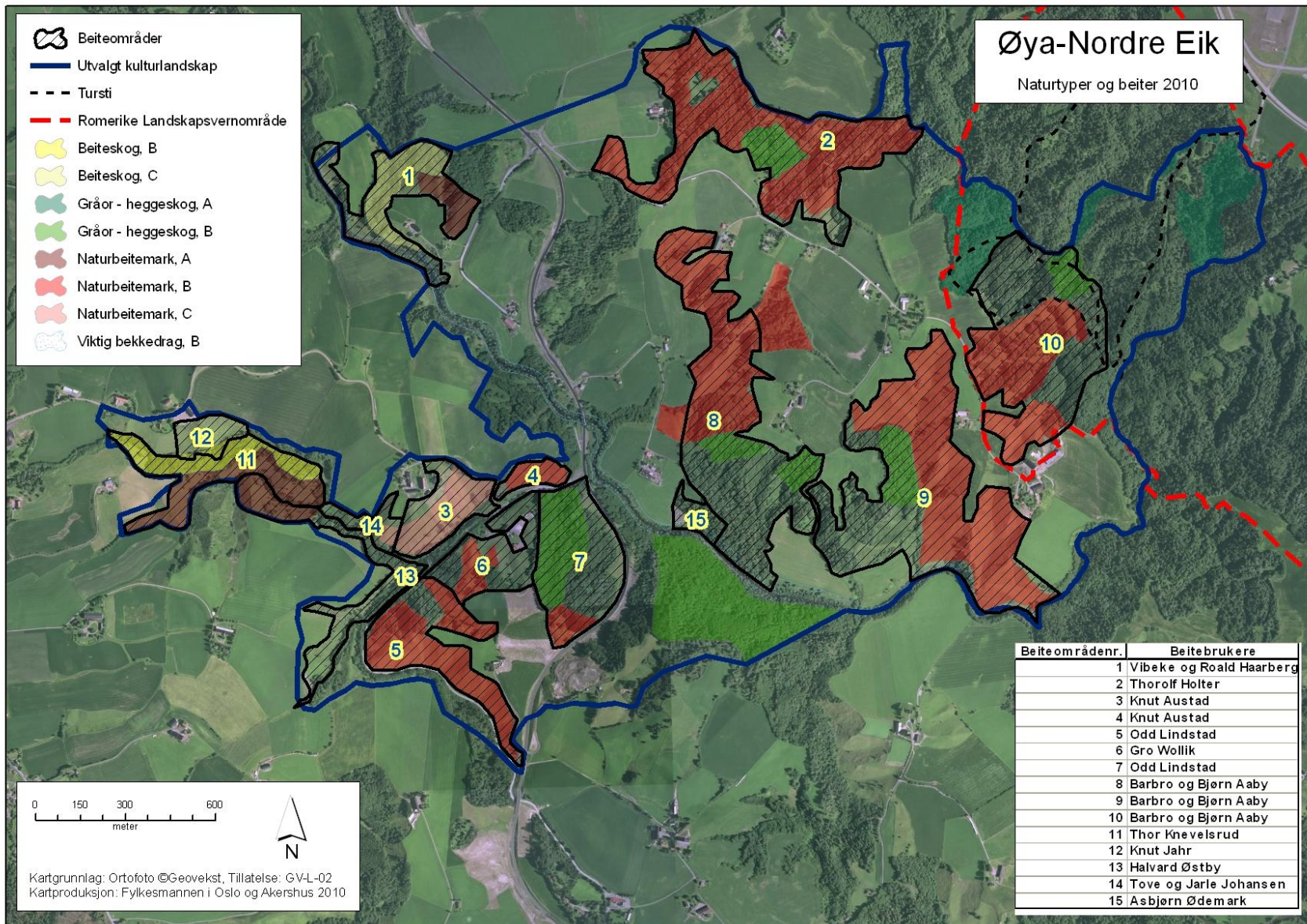
2.3 Aktive gårdsbruk med beitedyr i Øya – Nordre Eik området

Det er 22 grunneiere av landbrukseiendommer innenfor forvaltningsplanområdet. Det er laget forslag til skjøtselsplaner for 18 av eiendommene, mens på 2 av eiendommene gjenstår det en kartlegging. Det er 7 driftsenheter som driver med husdyr pr 20.08.2009.

Oversikt over dyr og dyr på beite i området i 2009

Navn	Dyr pr. 20.8.2009				Dyr på beite				
	Hest	M. ku	Storfe	Sau	Lam	A-/m.ku	Storfe	Sau/Lam	Hest
Aaby Bjørn/Barbro	1	48	98			52	95		1
Holter Thorolf		8	16			8	16		
Johannessen Jarle		26	39			26	27		
Grønlien Jan			36						
Wollik Gro					10			10	5-6
Lindstad Odd		23	31			23	24		
Knut Austad				115	210			296	.

I tillegg var ca 80 sauer, som kommer utenfra området, på beite hos Barbro og Bjørn Aaby i 2009.



Kart 2: Kartet viser beiteområdene (skraverte felt) i Øya – Nordre Eik i 2009/10 og naturtyper. Beiteområdene er markert med nummer fra 1 -15, og tabellen til høyre viser hvilke brukere som har beitedyr der (NB: Dette temakartet viser ikke eiere og eiendomsgrenser)

Kartet over naturtyper og beiter viser at de fleste beitene er kategorisert som naturbeitemark A eller B, og at disse er i hevd. Område nr 12 er slåttemark.

2.4 Skjøtselplanarbeidet

I 2008 ble det gjennomført et orienteringsmøte om Øya – Nordre Eik hvor alle aktuelle grunneiere ble invitert og forespurt om interesse for at området skulle bli et utvalgt kulturlandskap. Turid Rikheim tok kontakt med alle grunneierne for i samarbeid å lage en skjøtelsesplan for eiendommen, samt kostnadsoverslag. Det ble avholdt to møter i prosessen, gårdsbesøk og telefonkontakt. Akershus Bondelag ved Einar Korvald og Akershus fylkeskommune ved Ole Grimsrud og Sissel Riibe samt Christian Hillman bidro i arbeidsgruppen som ble opprettet. Det ble avholdt et grunneiermøte i mai på Lyshaug gård, hvor Fylkesmannens landbruksavdeling presenterte kriterier og utfordringer. Grunneierne ble invitert til å søke om støtte til skjøtelsesarbeidet for 2009, med egne prioriterte tiltak etter skjøtelsesplanforslagene for eiendommene. Søknader ble mottatt via Nannestad kommune v / Marit Sand, og midler ble bevilget til tiltak hos ni grunneiere. Pga av en begrenset ramme, ble istandsetting og skjøtsel av beiter og beitegjerdar, istandsetting og vedlikehold av ferdsselsveier prioritert i 2009. Bygningsmessige tiltak kunne ikke prioriteres i oppstartåret. I løpet av 2010 vil skjøtselplanene bli oppdatert i samarbeid med grunneierne/brukerne og danne grunnlag for flerårige avtaler med den enkelte, som velger å delta i ordningen.

2.5 Historie og utvikling i området

Øya har ikke fått navnet uten grunn. Gardene Ukustad, Lyshaug og Rud ligger på et høydedrag avgrensa av dype ravinedaler med elvene leira og Sogna i vest, sør og øst og ei gammel, drenert myrslette; Kjennsenga i nord. Gårdsvegen følger landskapsformen og går gjennom mange tun. Øya ligger nesten like høyt som Gardermo-plataet og herfra har man vid utsikt over bygdene både i Ullensaker og Nannestad. Ravinedalen på øst- og sørsida inngår i Romerike landskapsvernområde.

De gamle gardstuna ligger på ryggen av Øya med åkerarealer på flatene nærmest tuna. Ravinedalene framstår i dag både med åpne, terrasserte beitebakker og med frodig blandingsskog. Denne vekslingen mellom gardstun, åker, beitebakker og skog gir landskapsbildet på øya et spennende og variert preg.

Gardene hadde havner og slåttenger med utløer nede i ravinedalene og på Ukustads og Lyshaugs områder opp mot Gardermoen.

I starten av 1800-tallet var gardsbebyggelsen oppe på øya konsentrert til tre tunområder, men kart fra ca.1860 viser den tunstrukturen vi har i dag, med sju tunområder med enkelt- og dobbelttun oppe på selve øya. Med hovedbruk og plasser gir bebyggelsen på Øya et variert bilde av vanlige gardshus av ulike typer og aldre. Våningshusene skal være eldst; flere fra 1700-tallet, men ingen har et så gammelt preg i dag. En sjeldenhet i kulturvernsammenheng er den store tømmerlåven på Ukustad Opstun.

Ukustad er den største garden på Øya og har vært delt i Østigarden og Vestigarden siden middelalderen. Alt på 1600-tallet ble begge Ukustadbruka delt igjen i to bruk. Videre delinger på 1700- og 1800-tallet førte til at man i grenda i dag har i alt 10 bruksenheter

oppe på Øya-plataet. I tillegg kommer flere småbruk og bolighus i ytterområdene, med bakgrunn i gamle husmannsplasser. Det var mange husmannsplasser til gardene på Øya, særlig under Ukustad. De hadde typisk plassering i utkanten av gardsområdene.

Landskapet på 1700-tallet hadde gårder med store fellestun, mange mindre åkerstykker som kunne gå langt ned i skråningene, husmannsplasser i ravedalene og de gamle vegene som den gang gikk fra tun til tun. Disse vegene har lang tradisjon, langs flere av dem er det i dag registrert hulveger. Hulvegene har form som en dyp grøft, dannet av ferdsel til fots og til hest i middelalderen og jernalderen – kanskje lengre tilbake. På dette plataet kan det ha vært et samlingssted i jernalderen.

Landskapet ved Nordre-Eik, Eikstua og Romedal som har bevart stor grad av autentisitet. Området gir i kulturhistorisk sammenheng verdifull kunnskap om både bygningshistorie, sosialhistorie og næringshistorie knytta til store gardar.

Kulturlandskapet både på Eik og Øya er jordbruksmiljøer med gamle vegfar. Gamle kart viser også vegfar mellom Øya og Gardermoen fra Lyshaug og Ukustad, og fra Lyshaug til Bjørningstad i Ullensaker – et nettverk av vegar som tyder på stor lokal ferdsel. I dag er de fleste av disse gjengrodde kjerreveger ute av bruk.

2.6 Automatisk fredede kulturminner

I forbindelse med kvalitetssikring av automatisk fredete kulturminner i tilknytning til ”Spesielt utvalgte kulturlandskap i jordbruket” er det pekt på flere funnsteder og automatisk fredede kulturminner innenfor området.

- Veifar med stedvis hulveispreg beliggende like øst for gården Solbakken og kullfremstillingsplass beliggende på Solbakken
- Veifar/ hulvei beliggende på Ukustad østre
- Veifar/ hulvei beliggende i utmark/ gammel beitemark øst for jordene på Lyshaug.
- Område med veifar/ hulvei og mulig kullfremstillingsplass beliggende i utmark/ gammelt beiteområde nordøst for tunet på Eik nordre. Her er det også funnet nyere tids veifar og mulig gravhaug.
- Aktivitetsområde med mulig slettet gravhaug (”Kongen”) og bosetningsspor i dyrket mark beliggende på jordene øst for 38/1 Rud.

Ved åkervandring fant man i Gardermoen-prosjektet på begynnelsen av 1990-tallet kull, skjørbrent stein, slagg, et brynefragment og flint på Ukustad vestre, Ukustad Østre og rekke andre eiendommer. Funnene er ikke kvalitetssikret, men representerer med stor sannsynlighet et aktivitetsområde fra jernalder eller middelalder.

2.7 Bevaringsverdige bygninger

Samlingen av gårder på og ved landskapsryggen på Ukustad-øya utgjør en historisk-funksjonell, visuell og estetisk helhet. De hører sammen og utgjør ”Øyas bestanddeler”. Tidligere var tunstrukturene på gardene tettere, men man opplever også i dag en tetthet

og tilhørighet når man tar turen etter gårdsvegen som går gjennom og mellom tunene. Bebyggelsen gir et rikt og variert bilde av typiske gardshus av forskjellige aldre og typer. Her finnes eksempler på driftsbygninger (12- og 10-lafta tømmerlåver) som i dag er blitt sjeldne, både i lokalt og regionalt. Samspillet mellom bebyggelse og landskap er særlig karakteristisk her. Lokaliseringen av husmannsplasser nede mot elva og på andre marginale steder, kan fortsatt leses ut fra dagens gårdsstrukturer på og rundt Ukustadøya. Dette gjør området kulturhistorisk interessant.

2.8 Naturverdier

Ravinelandskapet Øya-Nordre Eik er i liten grad påvirket av bakkeplanering eller stort forbruk av kunstgjødsel. Området er i stor grad holdt i hevd med beite. Her er naturbeitemark, omtalt som ravinebeitene, den mest framtreddende verdifulle naturtypen. Beitene har lang hevd og beitebakker som stedvis er terrassert. Noen av beitene ble gjødsla med kunstgjødsel på 1950-tallet. Det er størst arts mangfold på de frie ravineryggene som ikke har vært utsatt for næringsrikt tilsig fra dyrka mark.

Naturtypelokalitetene i Øya-Nordre Eik området ble oppdatert av Biofokus i 2008 (Blindheim og Bratli 2008). På Øya - Nordre Eik er 23 naturtypelokaliteter; de fleste er naturbeitemark, men en har og verdifull beiteskog og gråor-heggeskog i ravinene, samt en åkerdam med liten salamander (Austad vestre).

Av naturbeitemarkene er tre områder vurdert å ha A-verdi, ett område har C-verdi og ti områder har B-verdi¹. Verdien viktig (B verdi) er satt ut fra at lokalitetene er en del av et større kulturlandskap med særlige kulturlandskapsverdier. I tillegg er det knyttet viktige biologiske kvaliteter til mange av områdene i form av delvis ugjødslede og godt hevdede naturbeitemarker med funn av noen naturengarter av planter og sopp. De biologiske verdiene er knyttet til at beiting fortsetter i fremtiden.



Marianøkleblom og Tepperot, to indikator på ikke-gjødsla beitemark Foto: Terje Blindheim

¹ Her brukes en verdisetting av naturtypene, med en rangering som A-verdi B-verdi og C-verdi. Kriterier som ligger til grunn er sjeldenhet nasjonalt, artsrikdom, innhold av rødlistearter, mange spesialiserte arter, kontinuitet, refugie (tilfluktssted), sårbarhet, viktig funksjonsområde, internasjonalt ansvar og produktivitet. A-verdi står for **svært viktig** og indikerer velutviklede arealer i fortsatt hevd med stort innslag av beiteindikatorer. Lokaliteter med forekomst av rødlistearter. B-verdi som **viktig** står for arealer med et artsinventar som indikerer langvarig hevd uten bruk av gjødsel (Kilde: Kartlegging av naturtyper. DN Håndbok 13 – 1999)



Et knippe med beitemarkssopp som kan finnes i naturbeitemark. Foto: Terje Blindheim

Naturbeitemark i ravinlandskapet er vanligvis ikke blant de mest artsrike. Beitemarkene er naturlig næringsrike. Innslaget av nitrofile planter² er derfor vanligvis ganske høyt, men i velhevdede enger dominerer de aldri. Engene gror imidlertid svært fort igjen ved opphør av bruk. Naturbeitekvallitetene forutsetter fortsatt skjøtsel og beite, og at gjødsling unngås. Det er markerte forskjeller i fuktighetsforhold og næringstilgang mellom ryggene og forsengkningene. Deler av området er påvirket av avrenning fra overnforliggende jorder. Der hvor vegetasjonen er kortvokst kan det finnes bra forekomster med beitemarkssopp.

Forvaltningsplan for Romerike landskapsvernområde er under utarbeidelse, her beskrives verdifulle lokaliteter og særlige hensyn som skal tas innenfor landskapsvernområdet.

² Nitrofil plante: Nitrogenelskende plante som fortrinnsvis vokser på steder der dyr har etterlatt ekskrementer (www.snl.no)



Ravinebeitene ved Lyshaug gård. Foto: Turid Rikheim

3 Visjon/mål

Hovedmålet er å holde kulturlandskapet i Øya- Nordre Eik i bruk og åpent, og bevare landskapets særpreg med naturbeiter, kulturminner og dagens tunstruktur

Landskap/raviner

1. Arealene som er åpne og i drift i dag, skal også i fremtiden holdes i drift.
2. Holde ravinebeitene i hevd ved å øke antall beitende dyr og opprettholde husdyrholdet blant grunneierne.
3. Ta kontroll over gjengroing. Ta i bruk arealer ute av drift, i bruk igjen
 - Forbedre driftsveger for lettere å ta ut tømmeret i de områdene som skal tynnes
 - Istandsetting og beiting av gjengrodde beitemarker. (viktig at det er nok beitedyr til dette tiltaket)
 - Istandsetting og vedlikehold av gamle slåtteenger i Romerike landskapsvernområde

Biologisk mangfold

4. Ivareta og skjøtte området kulturavhengige biomangfold. De registrerte naturtypelokalitetene skal skjøttes ved
 - å følge skjøtselplanen for avgrensede verdifulle biomangfoldlokaliteter
 - å stimulere til bevisst og generell ivaretagelse av artene i hele området.
5. Skjøtsel av veikanter bidrar til å ivareta stedegne og kulturavhengige plantearter. Veiene er viktige spredningskorridorer for engartene.

Kulturminner

6. Synliggjøre kulturminnene i kulturlandskapet
7. Bevare elementer som er representative for kulturhistorien på Øya - Nordre Eik
 - Hulveier: rydde/slå/åpne opp/tilgjengeliggjøre
 - Bevare verneverdige bygninger
 - Ivareta gamle husmannsplasser

Informasjon/formidling

8. Synliggjøre kulturlandskapets egenart.

4 utfordringer

En av de største utfordringene er å ha tilstrekkelig med **beitedyr** dersom beiter skal utvides. Det er flere som driver med husdyr i området, og med godt samarbeid kan husdyrene i området fordeles til nye beitemarker. Det er også en mulighet å ta inn beitedyr utenfra området. Det er av avgjørende betydning at det legges til rette for at de som driver med dyr i dag får gode rammebetingelser som gjør det mulig å fortsette med aktivt dyrehold.

Vedlikehold av gjerder er en utfordring i dette bratte terrenget og med den frodige vegetasjonen nederst i ravedalene. Gjerdestolper sklir ut og må rettes opp årlig og det må slås eller sprøytes langs gjerdene - flere ganger i sesongen. I landskapsvernområdet er det i utgangspunktet ikke anledning til å bruke plantevernmidler, men det er gitt tillatelse til å sprøyte under strømgjerdene bortsett fra der hvor gjerdene grenser ned mot vassdrag. For eiendommer som driver økologisk er det problematisk å fjerne piggtråd. Grunnen er at alternativet til piggtråd, dvs. strømgjerder, er meget arbeidskrevende med slått under gjerdene. Sprøyting med ugrasmidler er ikke tillatt ved økologisk drift.

Kvister og annet ryddet vegetasjon

Ved istandsetting av beiter kan det være en utfordring å bli kvitt kvister og annet vegetasjon som er fjernet. Dersom dette blir liggende i beite eller med avrenning til beiter vil næringsstoffer fra ryddet materiale gjødsle enga. Der det er praktisk og mulig, kan en benytte fliskutter, men flisa må kjøres vekk fra området. Flisa må ikke benyttes som jordforbedringsmiddel innen verdifulle naturtyper, da dette har samme effekt som gjødsling.

Restaurering og vedlikehold av bygninger krever store ressurser.

Å ta vare på gamle, store tømmerlåvene er kostbart, krever store investeringer og eier bør ha plan for hva den skal brukes til i næringssammenheng. Bevaringsverdige bygninger kan være enkeltbygg eller tun på gårdsbruket, småbruk eller helhetlige kulturmiljøer. Nye bygninger må tilpasses inn i gårdsmiljø og kulturlandskap på en faglig vurdert måte.

Økt ferdsel langs gardsvegene er ikke ønskelig. Landskapet skal først og fremst være en arena for aktiv jordbruksdrift. Skal tilgjengeligheten i området økes, må dette tas som et senere fellesprosjekt, med tanke på parkering, økt slitasje etc. For faglige presentasjoner, temamøter etc. som er avtalt med grunneierne og der grunneierne medvirker, kan man benytte atkomst fra gardsvegen i vest og møtelokaler på gårdene. Gardsvegen er privat og eies av to veglag. Ukustad Vel for strekningen fram til Ukustad østre og Lyshaug Vel for strekningen Ukustad Østre – Lyshaug. Ingen av velene ønsker økt ferdsel på gardsvegen, som var kommunal inntil for få år tilbake. Turstien gjennom Romerike landskapsvernområde og inn til Lyshaug skal derfor primært brukes som atkomst til området.

5 Tiltak

5.1 Generelle råd for beiting i naturbeitemark

Restaurerings- og skjøtselsråd ved gjenåpning av beiter

1. Hogst og rydding bør utføres utenom vekstsesongen, helst i perioder med snø eller tele i bakken. Dette for at sårene på vegetasjonsdekket skal bli minst mulige. Dette er spesielt viktig i de avgrensa verdifulle naturtypene.
2. En skal generelt vise hensyn og forsøke å gjøre minst mulig skade på vegetasjonsdekke, bekker og fuktområder under restaureringsarbeidet. Det skal videre tas hensyn slik at en ikke gjør skade på kulturminner i området.
3. Det skal ikke anlegges nye traktorløper/veier i forbindelse med ryddingen.
4. Kvist, tømmer og ved skal ikke bli liggende igjen der det er ryddet. Kvist kan enten benyttes til biobrensel, legges i små hauger og eller kuttes opp med fliskutter og kjøres vekk. Brenning av kvist: her vises til § 5 i *Forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner, Nannestad kommune, Akershus* (FO 2002-09-09 nr1101. Kan leses på www.lovdata.no)
5. Kvist i hauger: Kvist legges i moderate hauger på tørre områder, utenfor beiten. Der det er praktisk og mulig, kan en benytte fliskutter, men flisa må kjøres vekk fra området.
6. Trær som settes igjen eks til skygge og ly til husdyra: En bør prioritere å sette igjen store og eldre individer av enkelt trær eller grupper av trær. Gamle almetrær, bjørk og grove osper bør bevares. Sett gjerne igjen ulike lauvtreslag, da dette er med på å øke det biologiske mangfoldet av ulike arter knyttet til de ulike treslagene.
7. Det er viktig at de rydda områdene beites etterfølgende beitesesong etter rydding. Av hensyn til å bekjempe oppslag og uønskede arter er det generelt gunstig med god nedbeiting og tidlig beiteslipp etterfølgende vår/forsommer.

8. Eventuelle oppslag som ikke har blitt fjernet av beitende dyr må fjernes manuelt etterfølgende vår etter første beitesesong. Dette må gjentas hvert år til oppslag ikke lenger er noe problem. Det er videre ønskelig at rydding og gjenåpning av enkeltområder ses i sammenheng med eksisterende eller planlagt gjenåpnede arealer ellers, slik at en kan få funksjonelle beiter som lett lar seg skjøtte.
9. Det er meget viktig at en ikke rydder /gjenåpner større areal enn det en i etterkant klarer å holde åpent ved beite. Gradvis gjenåpning er en fordel. Unngå flatehogst men sett igjen trær.

Skjøtselsråd hentet fra Ellen Svalheim. Bioforsk Rapport vol. 4 nr. 75 2009

For den årlige skjøtselen gjelder generelt:

1. Beitingen bør igangsettes samme vår som ryddingen er utført.
2. Det er positivt og helt nødvendig at de gjenåpnede beiteene blir skjøttet ved beiting, Gjerne sambeiting eller beite med flere dyreslag for å få en god nedbeiting som hindrer forfall og gjengroing.
3. Arealer innen avgrensa verdifulle naturtyper (med slåtte-, beitemark, -skogsbeiter) må ikke gjødsles med kunstgjødsel, tilkjørt husdyrgjødsel eller sprøytes med plantevernmidler. Ved sterk gjødsling reduseres antall arter betraktelig. Pensling på stubber med Roundup kan brukes i spesielle tilfeller utenom verdifulle naturtyper.
4. Bruk av plantevernmidler under gjerdene kan foretas der manuelt arbeid ikke lar seg gjennomføre.
5. Gjødsling kan gjennomføres på vanlig kulturbeiter. RMP gis imidlertid ikke tilskudd om det gjødsles!
6. Beitetrykket bør være moderat til sterkt. Det er ønskelig med god nedbeiting om våren for å forhindre at gras raskt går opp i frøstengel. Videre er en god nedbeiting utover høsten viktig for å hindre at et tykt lag med strø og organisk materiale blir liggende over vinteren. Det bør derfor vurderes å øke antall dyr noe vår og høst.

5.2 Aktuelle tiltak for skjøtsel og restaurering i prioritert rekkefølge

1. Landskap/ravinebeitene

Årlig tiltak:

- Opprettholde dagens beiting og prioritere beiting på verdifull naturbeitemark.
 - Sambeiting mellom storfe og sau kan bidra til bedre nedbeiting,
- Arealet bør ikke gjødsles eller sprøytes. Det er mulig å sprøyte rett under strømgjerdene i tråd med skjøtselsplanen.
 - I naturbeitemark med A-og B verdi er det spesielt viktig at det ikke gjødsles.
 - Annen beitemark som har blitt gjødslet noe fram til i dag, kan gjerne gjødsles som tidligere.
- Årlig vedlikehold av gjerder

Restaurering/Engangstiltak

- Tynning/rydding og fjerning av uønsket vegetasjon i beiten. Eventuell brenning eller oppflising av hogstavfall til biobrensel.
- Legge til rette for lettvin tilførsel av strøm til gjerder, og bedre vanntilførsel til beitedyra på beiter.
- Gjenoppta flere av de gamle beiten i ravinene ved gjerding, tynning og skjøtsel.
- Utbedring av driftsveg for å komme fram til beiter med redskaper for bl.a. å kunne drive rasjonell tynning av vegetasjon er aktuelt flere steder.

2. Biologisk mangfold og miljø

- A og B - naturtypeområdene, se kart side 5. Ravinene i området er sjeldne og er en godt bevart landskapsform av internasjonal betydning, med flere sjeldne rødlistearter (bl.a. dvergspett).

Naturbeitemark: Fortsatt beiting, men ingen gjødsling eller sprøyting, for å sikre større variasjon i artssammensetningen, være tilbakeholden med tilleggsforing på beite, rydde vegetasjon med gjengroingskarakter, spare gamle almetrær og grove osper, beite med flere dyreslag, tilpasse beitetrykket, gradvis åpne deler av beiter som har grodd igjen.

Gårdsdam (Austad vestre). Rydding rundt og i dam, litt av gangen. Funn av liten salamander. Fisk bør ikke innføres.

Slåtteeeng (i landskapsvernområdet): Fortsatt slått og skjøtsel, ikke jordarbeide, gjødsle og sprøyte. Rydde vegetasjon av gjengroingskarakter, årlig slått med mindre maskiner, etter frøsetting. ca 10.juli, la graset ligge og tørke på bakken. Arealet bør etterbeites om høsten.

Beiteskog: Fortsatt beiting, rydde skog der den står tett. Gamle trær og død ved av gråor, osp og bjørk bør få stå i fred.

Gråor-heggeskog: lokalitet med størst utbredelse i Norge. Unngå hogst, dyr kan beite.

- En mer detaljert beskrivelse av skjøtselstiltak framkommer i registreringene fra Biofokus 2008. Disse tiltakene er nærmere beskrevet i de respektive skjøtelsesplanene til eiendommene.
- Skjøtsel av veikanter. Sen slått, fra midten av juli og fjerning av graset etter noen dager tørking er viktig faktor for å ivareta stedeegne og kulturavhengige plantearter. Veiene er viktige spredningskorridorer for engartene.
- Rydde opp i eldre avfallsdeponi og fjerning av fremmede arter

3. Kulturminner/bygninger

- De automatisk fredede kulturminner i området er ikke synlige på overflaten og derfor ikke aktuelle å skjytte.

- Restaurering og vedlikehold av tunstruktur og verneverdige bygninger gjelder fortrinnsvis utvendige tiltak.

Det gjennomføres en tilstandsbefaring og rapport om restaureringsbehov og kostnadsoverslag av en arkitekt på oppdrag fra Fylkesmannen i juni 2010. Grunneierne kontaktes og er tilstede ved befaringen. Tiltaket gjøres for å kartlegge behovet for restaurering og vedlikehold på verneverdige bygninger i området. For å kunne søke støtte til bygningsmessige tiltak i KUL ordningen må bygningene være kartlagt og prioritert i tilstandsrapporten. Tilstandsrapporten vil danne grunnlag for kriterier for fordeling av midler og prioritering av søknader. Det er et frivillig tiltak, og alle grunneiere blir kontaktet med forespørsel.

4. Informasjon/formidling/ferdsel

- Turstien og informasjonsplakater må vedlikeholdes. Nannestad kommune har vedlikeholdsansvaret for turstien, og Fylkesmannens miljøvernnavdeling har ansvar for vedlikehold av informasjonsplakatene i landskapsvernområdet.
- Tilrettelegge for turstier på innmark med porter, vedlikehold etc. (RMP)
- Informasjonstavle om landbruket og lokalhistorien langs turstien i landskapsvernområde

6 Status og tidligere kartlegginger i området

- Området er prioritert i *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap*, 1994
- Deler av området ligger innenfor Romerike landskapsvernområde, som er verna etter Naturvernloven. Forvaltningsplanen for landskapsvernområdet legger opp til skjøtsel. Her er begrensinger på størrelse på hogstflater på 4-5 daa. Forvaltningsplanen for landskapsvernområdet er under utarbeidelse.
- Vurdert som kulturlandskap av nasjonal verdi i *Grøntstruktur Romerike*, 2002
- Vurdert som kulturmiljø/kulturlandskap av nasjonal og/eller regional verdi i Fylkesdelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus 2007-2018
- Nannestad kommunes arealdel: LNF-område med kulturverninteresser/naturverninteresser.

7 Grønne tjenester – andre næringsaktiviteter

To av gårdbrukerne tilbyr Inn på tunet- tjenester; Lyshaug og Nordre Vassengen. På Lyshaug og Austad er det møtelokaler i fjøset.

8 Finansiering og støtteordninger

Økonomisk støtte gis primært til rydding av gjengrodd beiteareal og årlig skjøtsel av beiter. Det gis og noe støtte til kulturminnetiltak. Det finnes ulike tilskuddsordninger i tillegg til KUL-ordningen (Utvalgte kulturlandskap) som er aktuelle å søke på:

- Regionalt miljøprogram (RMP)
 - Årlig tilskudd til beite, skjøtsel av ferdselsårer, tilskudd til skjøtsel av kulturminner, mm. Søknad til kommunen.
- Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL) Søknad til kommunen.
 - Investeringer i miljøtiltak på gården
- Bygdeutviklings midler (BU) til bygninger og næringsutviklingsrelaterte prosjekter. Søknad til Innovasjon Norge via kommunen.
- Støtte til landbrukets kulturminner og kulturmiljø. Norsk kulturminnefond
Les mer hos www.kulturminnefondet.no Søknadsfrist 1.2 og 1.9 i 2010
 - Støtte til restaurering av bygninger

Fylkesmannen bestemmer de årlige satsene for tiltak. Grunneierne og brukerne søker årlig om støtte til tiltak i henhold til skjøtselsplanen på eiendommen. Tiltakene skal være fordelt over flere år i skjøtselsplanen.

9 Oppfølging

Våren 2010 inngås avtaler med grunneierne for 5 år hvor skjøtselsplan, inkludert tidsplan, for det enkelte bruket legges til grunn.

Forvaltningsplanen vil bli gjennomgått og justert innen 5 år etter at tiltakene er startet opp. Justeringer vil da kunne bli gjort utifra erfaringene fra skjøtselstiltakene og ny - registrering og gjenregistreringer av naturtyper.

Re-registrering og eventuell revidering av de avgrensede naturtypene bør gjennomføres. Dette gjøres for å kunne se om de årlige tiltakene og restaureringen har vært gode nok. Det er derfor viktig at de som utfører tiltakene noterer ned hva som er gjort og i hvilket år, deriblant hvor mange dyr som har beitet og hvor lenge.

10 Referanser

Amundsen, Ø., 2008: *Rapport fra kvalitetssikring av automatisk fredete kulturminner i tilknytning til "Spesielt utvalgte kulturlandskap i jordbruket"*.

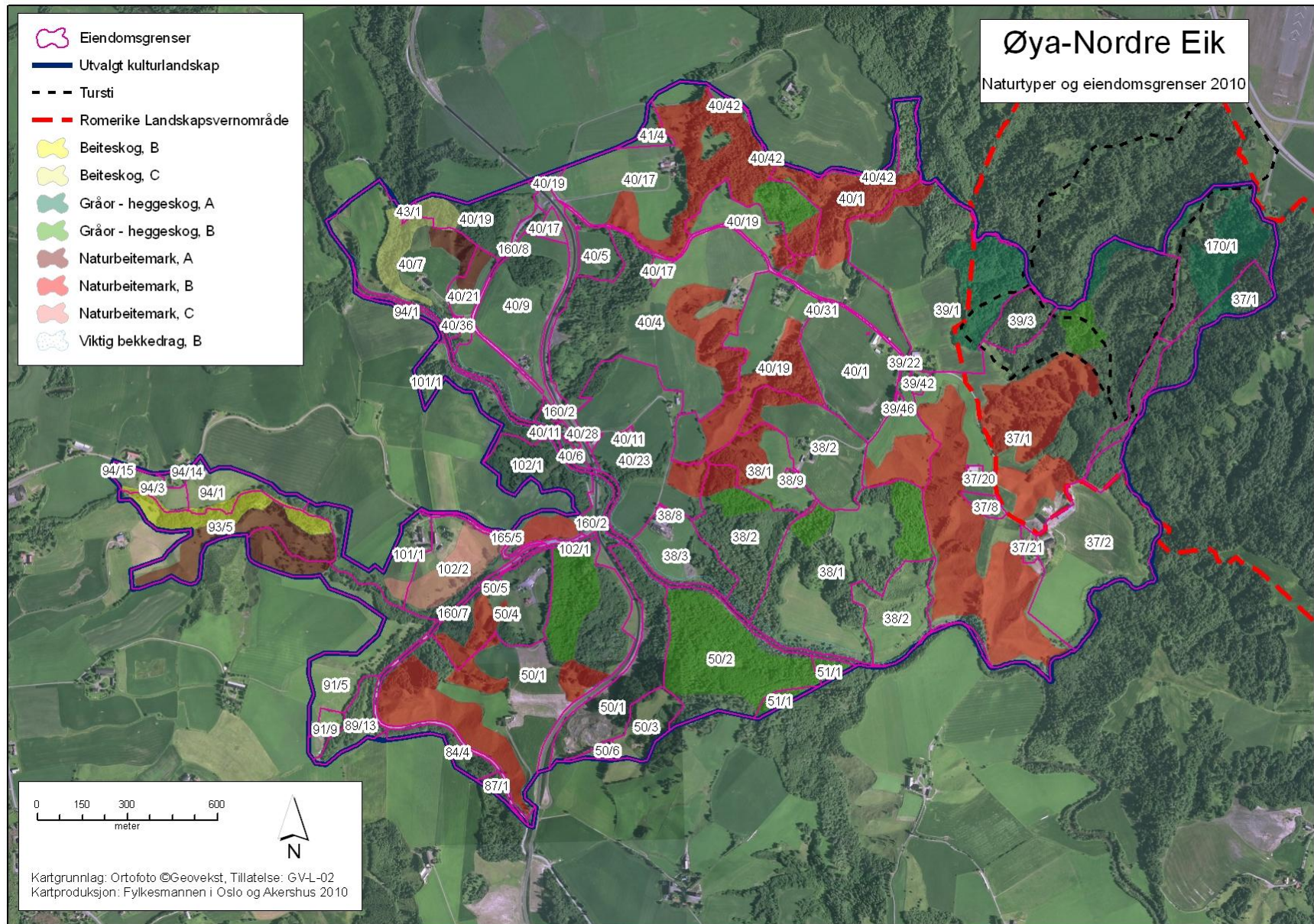
Akershus Fylkeskommune

Blindheim, Terje og Harald Brattli 2008: *Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap i Oslo og Akershus*

Direktoratet for Naturforvaltning: *Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold*, DN Håndbok 13 – 1999

Elgersma, A. og Asheim, V. 1998: *Landskapsregioner i Norge – landskapsbeskrivelser*.
NIJOS – rapport 2/1998. 61 s.
Svalheim, Ellen 2009: Bioforsk Rapport vol. 4 nr. 75 2009
Store norske leksikon, www.snl.no

Vedlegg



Kart 3: Eiendomsgrenser og naturtyper i Øya – Nordre Eik